

את הדיין ר' שמחה זליג, שהיה מתלמידיו בוולוז'ין.²³¹ את הימנעותו של ר"ח מלהתעסק בפסקי הלכה, מיחס הרב שלמה זוין להתנגשויות שהתעוררו בין מסקנותיו ההגיוניות בעת לימודו לבין ההלכה המקובלת.²³² כרבה של בריסק הפך ר"ח עם השנים למנהיג ציבור, והתכבד כראשון המדברים באספות רבנים ידועות.²³³

2.3 'דרך ההבנה': מאפיינים מתודולוגיים

העדויות דלעיל המתארות את שיעוריו ודרך לימודו של ר"ח, אינן מעניקות לנו תמונה נהירה בתחום המתודולוגי. לשם כך נדרש כאן למקורות מחקריים או רבניים-תיאוריים מאוחרים יותר, הנוגעים במאפייניה של הדרך החדשה ובשונותה מדרכי לימוד קודמות. מרבית המקורות הללו מתייחסים ל'דרך הבריסקאית', קרי האסכולה הספציפית שהתגבשה סביב ר"ח סולובייצ'יק וממשיכיו הישירים. אולם כפי שנראה בפרק השלישי, כללה 'דרך ההבנה' החדשה מגוון דרכי פרשנות וניתוח שפרחו בישיבות ליטא במפנה המאות הי"ט והכ' ושזוהו כ'דרכי ההיגיון החדשות', ואלה לא זכו למחקר או לניתוח תיאורי כלשהו. עם זאת, ולמרות הבדלי הסגנון בין ר"מ לר"מ ובין ישיבה לישיבה, קיימים מאפיינים מתודולוגיים משותפים לדרכים אלה ואותם ננסה להציע כאן. נפתח בתיאורה של 'הדרך הבריסקאית', שהיא הדומיננטית יותר והתופסת מקום מרכזי בתודעה ההיסטורית הישיבתית כאב-טיפוס של 'דרך ההבנה'.

דרך הלימוד הבריסקאית תוארה והוסברה בדור האחרון משלוש נקודות-מבט: הרב י"ד סולובייצ'יק, נכדו של ר"ח מבריסק, תיאר אותה מנקודת מבט פילוסופית-תיאולוגית.²³⁴ הרב ש"י זוין תיאר אותה מנקודת מבט למדנית-מסורתית²³⁵, ואילו פרופ' נורמן סולומון תיאר אותה מנקודת מבט מחקרית-אקדמית, תוך היזקקות להשוואות מן הלוגיקה ומתורת המשפט המודרנית.²³⁶ כיוונים מעניינים נוספים הופיעו בשנים

²³¹ בריסק דליטא, עמ' 215, מזכרונות מ"צ אילן; שם עמ' 195, מזכרונות הרב צ"ה מאסליאנסקי.

²³² זוין, אישים ושיטות, עמ' 58. אני רואה זאת כפרשנות רדיקלית מפתיעה למדי, בפרט שעל ידה הוא מבקש לדחות את התפיסה הרווחת וההגיונית יותר, הגורסת כי ר"ח היה 'מירא' הוראה' בהתאם לתכונת הספקנות המתמדת שקננה בו. (ראה לעיל הערה 229). וראה עוד להלן בפרק השלישי בנדון זה (על יד הערה 544).

²³³ שמו כמנהיג יצא בעיקר עם ההתארגנות הפוליטית החרדית בפולין, והקמת אגודת ישראל בשנת 1912. ראה עוד: ברלין, מולוז'ין, עמ' קעז, ועמ' רא.

²³⁴ כוונתי בעיקר לשתי מסותיו, 'איש ההלכה' (תש"ד) ו'מה דודך מדוד' (תש"ך), שהיא דרשת-הספד לזכר דודו הגרי"ז, בתוך: 'דברי הגות והערכה', ירושלים 1982, עמ' 97-57.

²³⁵ זוין, אישים ושיטות, עמ' 86-39.

²³⁶ Solomon, N. *The Analytic Movement: Hayyim Soloveitchik and his circle*, Atlanta, Georgia, 1993